PROMOTING CULTURE IN THE EPISCOPY OF CARANSEBEŞ IN EPISCOPE NICOLAE POPEA'S LIFE

Cristian Păiș
Priest, The Orthodox Archdiocese of Timișoara

Abstract: The Bishop of Caransebes Nicolae Popea was a member of the Romanian Academy. This membership at the high cultural forum in Romania was at least the premise of the implementation of cultural projects in the diocese received for coordination. From 1889 until his death in 1908 Bishop Nicolae Popea was concerned with promoting the Pedagogical and Theological Institute in Caransebeș, The Diecean Sheet magazine and the printing of some books necessary for the progress of the spiritual and cultural life in Banat.

Keywords: Nicolae Popea, Caransebeș, Orthodoxy, Culture, The Church.

Mitropoliul sibian – Miron Romanul – convoacă la 1 martie 1889 *Sinodul extraordinar* în vederea alegerii noului episcop de Caransebeș. La 18 februarie 1889 prin moartea episcopului cărturar Ioan Popasu se produce vacantarea scaunului episcopal caransebeșan.

Miron Romanul a ținut să precizeze în *Sinodul extarordinar*: „importanța activității fostului Episcop care a adunat aicia puterile morale și materiale, ce erau de trebuință pentru o dezvoltare salutară a vieții bisericești în această parte a metropoliei noastre, instituțiile bisericești regulate prin statutul organic al Bisericii noastre naționale, carele a presidat și condus toate sinoadele acestei dieceze de la inaugurarea vieții noastre constituționale bisericești; carele a participat la toate acțiunile de importanță ale metropoliei noastre și carele până la răsuflarea sa cea de pe urmă a rămas devotat binelui comun și în special al diecezei sale, bunul, înțeleptul și energiosul episcop al bisericii noastre de aicea, Ioan Popasu"[1].

Sinodul de alegere a noului episcop a avut loc la Caransebeș la 26-27 martie 1889. Sinodalii, 55 la număr s-au pronunțat ferm în favoarea lui Nicolae Popea: Nicolae Popea – 52 voturi și Iosif Goldiș – 3 voturi.

Alegerea din Caransebeș a fost săvârșită în baza Statutului Organic (paragrafele 87, 89, 91, 97, 98, 99, 100, 101, 102 și 103), iar același Statut proclama (paragraful 102) candidatul ales, ca episcop. Totuși, alegerea făcută de sinodali trebuia întărită de împărat. Această întărire monarhică întocmită la 1 iunie 1889 este diseminată în spațiul public prin cunoscuta Gramată mitropolitană publicată în *Foaia Diecezană* la 30 iunie 1889: „Noi, având în vedere votul reprezentanților Caransebeșului și poporului din eparhia vacantă a Caransebeșului, pronunțat în sinodul aceleași eparhii în 27 Martiu a.c. am aflat, că alesul aceluia și cler și popor, înlocuitorul de Dumnezeu arhimandrit Nicolae Popea, până acum vicariu al nostru arhiepiscopesc în arhidieceza Transilvaniei, recomandat prin tăria lui în credința ortodoxă și în legea sântei noastre biserici răsăritene, prin activitatea lui zeloasă în oficiile sale de până acum și prin curățenia vieții lui morale, fiind Noi încredințați și despre neclinitita casă domnitoare precum și către constituțiunea și legile patriei, este calificat pentru promovarea în demnitatea de episcop al eparhiei Caransebeșului, și după ce alegerea sa de episcop al acestei eparhii fu preagrațios întărită de Maiestatea Sa cesaree și apostolica regie cu preaînalta rezoluțiune din 1 Iuniu a.c. (…)"[2].

[1] Ion Pârvu, *Biserică și societate în episcopia Caransebeșului în perioada păstoririi episcopului Nicolae Popea. 1889-1908*, Editura Eurostampa, Timișoara, 2009, p. 47.
[2] *Foaia Diecezană*, An IV, 1889, Nr. 24, 30 iunie, pp. 1-2.

BDD-A29654 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:44 UTC)

Prin urmare, la 27 martie 1889 Nicolae Popea a fost ales episcop, însă abia la 1 iunie 1889 a fost confirmat de împărat.

Imediat după alegerea sa ca episcop de Caransebeș, Academia Română l-a primit ca membru deplin. Rațiunea acceptării sale în cel mai înalt for de cultură este fundamentată pe lucrările creionate: *Vechea Mitropolie Ortodoxă a Transilvaniei* (publicată în 1870); *Arhiepiscopul și Mitropolitul Andrei Baron de Șaguna* (finalizată în 1879); *Memorialul Arhiepiscopului Andrei Baron de Șaguna*, dar și a numeroaselor studii publicate în presa vremii, cu precădere în *Foaia Diecezană* și *Telegraful Român*[3].

După 8 aprilie 1889 (ziua alegerii în Academia Română), media din spațiul românesc abundă în informații referitoare la noul academician: „P.S. Episcopul Nicolae Popea înaintează (Academiei Române n.n.) manuscrisul său de recepție despre Metropolitul Andrei Baron de Șaguna”[4]; „(Nicolae Popea n.n.) a intrat în rândul cărturarilor neamului și va rămâne un simbol al luptei naționale prin cea ce a scris și prin activitatea sa ca episcop de Caransebeș”[5] ș.a.m.d.

Cercetătorul Ion Pârvu subliniază că episcopul Nicolae Popea și-a asumat pe deplin noua calitate prin intensificarea preocupărilor culturale. „În aceeași perioadă, Academia Română și Societatea de Istorie și Arheologie din Timișoara au demarat ampla acțiune de valorificare a fondurilor documentare vechi românești, solicitând sprijinul Episcopului N. Popea. În 1898, N. Popea a primit din partea lui I. Bianu Apelul Academiei Române pentru strângerea datelor necesare publicării bibliografiei românești vechi (cărțile tipărite între 1508-1830). Lista cărților vechi românești a fost completată de ierarh cu zeci de titluri existente în Eparhie. Apelul Academiei Române și realizarea acestei activități era, pentru Episcop, o sarcină culturală și națională”[6].

În anul 1906, Nicolae Popea împlinea vârsta de 80 de ani. Cu acest prilej, Nicolae Iorga inițiază un demers în cadrul Academiei Române în vederea sprijinirii de a se publica al II-lea volum din *Memorialul lui Andrei Șaguna*[7]. Trei ani mai târziu (1909), marele istoric și om politic Nicolae Iorga, cu prilejul celor două decenii de la primirea lui Nicolae Popea în Academia Română, creionează în Aula Academiei chipul ierarhului bănățean pe care-l cunoscuse atât la București, dar mai cu seamă în timpul peregrinărilor avute prin Banat. Din păcate trecuse un an de la moartea lui Popea (moare la 8 august 1908, însă abia la 4 decembrie 1909 este ales episcop al Caransebeșului providențialul Miron Cristea)[8].

Sub aspect cultural, esența demersului nostru, Nicolae Popea s-a preocupat de îmbogățirea bibliotecii Institutului Pedagogic și Teologic din Caransebeș. Noile achiziții de carte inițiate de ierarh completau biblioteca instituțiilor evocate cu titluri editate în București, Iași, Craiova, Sibiu, Blaj, Cernăuți, Budapesta Viena, Berlin, Graz, Roma etc. Pe unele dintre lucrări sunt regăsite autografele autorilor și consemnările ierarhului caransebeșan[9].

Conform Regulamentului din anul 1888 Institutul Teologic din Caransebeș era coordonat de episcop. Iosif Iuliu Olariu - directorul Institutului Teologic din perioada arhipăstoririi lui Popea – era subordonatul episcopului. De pildă, în această calitate, Olariu mulțumește Consistoriului diecezan pentru cei 100 florini pe care Institutul îi primește în fiecare an în vederea cumpărării de cărți și pentru ale cheltuieli ale instituției de învățământ[10].

Iosif Iuliu Olariu publică cea mai mare parte a operei sale în timpul episcopului Nicolae Popea. Astfel în „Scrierile părinților apostolici” autorul evocă „viața ascetică deosebit de severă pe

[3] Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, Editura Enciclopedică, București, 2002, pp. 373-374.
[4] *Foaia Diecezană*, An XV, 1900, Nr. 12, pp. 1-2.
[5] Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române contemporane*, Partea a II-a, București, 1986, pp. 115-116.
[6] Ion Pârvu, *Op. cit.*, p. 63.
[7] *Semănătorul*, București, Anul V, 1906, Nr. 1, pp. 162-164.
[8] Ioan Lupaș, *Episcopul Nicolae Popea și Ioan Micu Moldovan,* București, 1920, p. 50.
[9] Ion Pârvu, *Op. cit.*, pp. 175-178.
[10] Alin Cristian Scridon, *Școala noutestamentară din Banatul istoric. 1867-1918. Mentalități. Repere exegetice bănățene. Interacțiuni istorice, socio-culturale și confesionale*, Prefață: Prof. Univ. Dr. Ioan Munteanu și Prof. Univ. Dr. Stelian Tofană, Editura Jate Press, Szeged, Ungaria, 2017, pp. 82-83.

BDD-A29654 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:44 UTC)

care" au trăit-o părinții apostolici și care au fost pilde pentru urmași. De exemplu, „smeritul Evagrie, supranumit Ponticul" refuză onorurile episcopale și preferă o viață ascetică[11] sau Clement Alexandrinul (150 d.Hr.-215 d. Hr.) care înnobilează Taina Nunții așa cum a lăsat-o Mântuitorul Iisus Hristos: „(…) Botezul și pocăința, care o purced, împreună cu Euharistia – în care se săvârșește Taina Nunții – răscumpără și sfințesc Căsătoria"[12]; „Manual de Teologie dogmatică ortodoxă" amintește de școala rusă, conturată în jurul mitropolitului Macarie Bulgakov. Bulgakov face parte din pleiada de minți „luminate ale Ortodoxiei care au crescut pulsul gândirii teologice, formulând aserțiunea: iubirea Celui de-a pururi fiitor cere ca iadul să aibă sfârșit"[13]; „Pagini din istoria bisericii române din Ungaria" pune în lumină „tonusul spiritualității ortodoxe române" în timpul dualismului Austro-Ungar[14]. ș.a.m.d.

Știința Teologică era predată în Institutul Teologic din Caransebeș de adevărate elite, școlarizate la Cernăuți, Budapesta, Viena etc. Printre aceste elite vom evoca pe Iosif Iuliu Olariu, Iosif Traian Badescu, Filaret Musta, Dimitrie Cioloca, Petru Barbu, Filip Adam ș.a.m.d[15]. Aceștia erau subordonați episcopului și urmau un culoar științific trasat de ierarh.

Alături de susținerea Institutului Teologic, a secției pedagogice, ori a presei ecleziale (Foaia Diecezană), Nicolae Popea a coordonat și susținut numeroase instituții culturale care activau în eparhia sa: *Reuniunea de lectură, cântări și muzică, „Asociațiunea" (A.S.T.R.A.), Reuniunea Femeilor Române, Reuniunea învățătorilor greco-ortodocși din Episcopie, Conferințele învățătorești, Fondul de Teatru Român, Comitetele de comemorare a unor personalități românești* etc[16].

Instituțiile culturale evocate mai sus, prin statutele lor, aveau drept scop revigorarea „sentimentului etnic românesc și (care) au devenit în timp temelia coeziunii naționale" au fost sprijinite financiar și logistic de episcopie[17].

Vom aminti, în treacăt, concertele, recitările de poezii în grai bănățean, piesele de teatru etc. prezentate în cadrul *atelierelor* „Reuniunii de lectură, cântări și muzică", au coagulat un important număr de participanți (majoritatea țărani din care o parte însemnată fiind analfabeți). Este îndeobște cunoscut faptul că „toate manifestările culturale erau subsumate ideii românismului"[18]; „(…) aceste reuniuni urmăreau susținerea societății românești în ceea ce aceasta avea mai autentic și de viitor: comunitatea și școala"[19].

Reuniunea învățătorilor urmărea aceleași obiective: „permanenta îmbunătățire a programului de emancipare desfășurat de elitele ecleziale și civile românești în rândul țăranilor și meseriașilor români din Banat"[20].

---

[11] Daniel Enea, *Sfântul Ioan Cassian, mărturisitor și apărător al unității de credință* în *1993-2018. Un sfert de veac de învățământ teologic ortodox superior la Timișoara*, coord. Dr. Adrian Covan și Dr. Marius Florescu, Editura Astra Museum și Editura Partoș, Timișoara, 2018, p. 249.

[12] Gavril Trifa, *Familia creștină în contemporaneitate* în *1993-2018. Un sfert de veac de învățământ teologic ortodox superior la Timișoara*, coord. Dr. Adrian Covan și Dr. Marius Florescu, Editura Astra Museum și Editura Partoș, Timișoara, 2018, p. 160.

[13] Adrian Covan, *Un itinerar pe meleagurile gândirii eshatologice: iadul sau încremenirea într-un eșec permanent* în *1993-2018. Un sfert de veac de învățământ teologic ortodox superior la Timișoara*, coord. Dr. Adrian Covan și Dr. Marius Florescu, Editura Astra Museum și Editura Partoș, Timișoara, 2018, p. 313.

[14] Alin Cristian Scridon, *Clerul și credincioșii ortodocși români din Budapesta (secolul XIX) – precursori ai Marii Uniri* în *Contribuții ale Bisericii Ortodoxe Române la desăvârșirea statului național unitar român. Lucrările Simpozionului Internațional, Giarmata Vii, 8 decembrie 2018*, Coordonator: Vasile Suciu, Editura Partoș, Timișoara, 2018, p. 195.

[15] Idem, *Elemente istoriografice contemporane românești privind influența cercetării occidentale în orizontul biblic bănățean, în perioada dualistă* în *1993-2018. Un sfert de veac de învățământ teologic ortodox superior la Timișoara*, coord. Dr. Adrian Covan și Dr. Marius Florescu, Editura Astra Museum și Editura Partoș, Timișoara, 2018, p. 257.

[16] Ioan Munteanu, *Mișcarea națională din Banat. 1881-1918*, Editura Antib, Timișoara, 1994, p. 152.

[17] Ion Pârvu, *Op. cit.*, p. 195.

[18] *Biserica și Școala*, Arad, An XII, 1898, Nr. 41, 11/23 octombrie, pp. 1-2.

[19] Ion Pârvu, *Op. cit.*, p. 196.

[20] *Ibidem*, p. 211.

BDD-A29654 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:44 UTC)

Reuniunea Femeilor Române din Caransebeș era coordonată de Episcopia Caransebeșului și de Epitropia Parohiei Ortodoxe Române a Caransebeșului. Învățătoarea Elena Biju a reușit să rămână în istoriografie ca reprezentantul de seamă a acestei asociații. Din lungul șir al activităților culturale desfășurate vom aminti: prima expoziție etnografică română la Caransebeș (din banii obținuți din această manifestare s-a construit un monument funerar la mormântul lui Diaconovici Loga); cenaclul cultural coordonat de Vasile Alecsandri (aflat la tratament la Băile Herculane în anul 1890) sub egida asociației; numeroasele spectacole organizate de asociație și destinate educației publicului român ș.a.m.d[21].

Activitatea ASTRA a debutat imediat după a doua jumătate a secolului al XIX-lea, iar în Banat intențiile s-au exprimat în 1894. Nicolae Popea deja arhipăstorea de 5 ani. În acest climat „Asociațiunea" și-a găsit fără îndoială *nișa* și astfel a putut disemina mai bine *valorile culturii etnografice românești.*

Concret, Nicolae Popea a participat la *Adunarea generală* a „Asociațiunii" desfășurată în Lugoj în anul 1896. Episcopul Popea la deschiderea lucrărilor a oficiat o slujbă de mulțumire, în urma căreia a cuvântat arătând „rolul Asociațiunii (A.S.T.R.A.) în progresul cultural și economic al poporului român"[22].

Prin urmare, programul ASTRA avea ca principale direcții practice strategia de iluminare și ajutorare a poporului român[23]. Preoții bănățeni (subordonați ierarhului Popea) au prezentat diferite teme în conferințe și prelegeri susținute în numeroase localități din Banatul istoric[24].

Din modestele informații creionate mai sus admitem că instituția Bisericii a fost indisolubil legată de Reuniunile cultural-naționale. Aceste reuniuni desfășurate cu binecuvântarea și sprijinul direct al episcopului Nicolae Popea au împlinit și diseminat unitatea cultural-lingvistică a tuturor românilor – elemente care au reprezentat fundamentul realităților de mai târziu: 1 decembrie 1918.

BIBLIOGRAPHY

- Iorga Nicolae, *Istoria literaturii române contemporane*, Partea a II-a, București, 1986.
- Lupaș Ioan, *Episcopul Nicolae Popea și Ioan Micu Moldovan,* București, 1920.
- Munteanu Ioan, *Mișcarea națională din Banat. 1881-1918*, Editura Antib, Timișoara, 1994.
- Păcurariu Mircea, *Dicționarul teologilor români*, Editura Enciclopedică, București, 2002.
- Pârvu Ion, *Biserică și societate în episcopia Caransebeșului în perioada păstoririi episcopului Nicolae Popea. 1889-1908*, Editura Eurostampa, Timișoara, 2009
- Scridon Alin Cristian, *Şcoala noutestamentară din Banatul istoric. 1867-1918. Mentalităţi. Repere exegetice bănăţene. Interacţiuni istorice, socio-culturale şi confesionale*, Prefaţă: Prof. Univ. Dr. Ioan Munteanu şi Prof. Univ. Dr. Stelian Tofană, Editura Jate Press, Szeged, Ungaria, 2017.
- Trifa Gavril, *Familia creștină în contemporaneitate* în *1993-2018. Un sfert de veac de învățământ teologic ortodox superior la Timișoara*, coord. Dr. Adrian Covan și Dr. Marius Florescu, Editura Astra Museum și Editura Partoș, Timișoara, 2018.

[21] *Ibidem*, pp. 230-232.
[22] *Ibidem*, p. 218.
[23] Ioan Munteanu, *Op. cit.*, pp. 158-160.
[24] Ion Pârvu, *Op. cit.*, p. 219.

BDD-A29654 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:44 UTC)